

NOVÁK ÁDÁM

Levelek Budáról

AZ ORSZÁGNAGYOK LEVELEI A VÁROSOKNAK
V. LÁSZLÓ HALÁLA UTÁN*

DOKTORI DISSZERTÁCIÓM ELKÉSZÍTÉSÉNEK anyaggyűjtési fázisában – az id. Perényi János (†1458) tárnokmester által kiadott levelek és az azokon használt pecsétek után kutatva – került kezembe Kassa város levéltárában egy, a történettudomány által jól ismert oklevél. A tárnokmester és a Budán összegyűlt országnagy társai az iratot 1457. december 1-jén bocsátották útjára hírnökükkel Kassa város tanácsának. A levélben értesítették a várost, hogy V. László távozott az élők sorából. Eddigi gyűjtésem alapján ez az üzenet alkotja a tárnokmesterhez köthető forrásanyag egyik utolsó darabját.¹ Következésképpen fontos információkat hordoz egy olyan politikai pálya lezárásának vizsgálatához, mely csaknem négy évtizeddel ezt megelőzően vette kezdetét.

A szakirodalom áttekintését követően lettem arra figyelmes, hogy a király halálát követő időszak politikatörténeti elemzése további kutatásokat érdemel. Pálosfalvi Tamás nemrég a Századok hasábjain megjelentetett hiánypótló és részletes elemzést tartalmazó tanulmánya is a szegedi egyezmény és annak körülményeinek vizsgálatával indul.² Így az 1457. november 23. és 1458. január 12. közötti időszak kutatása számos, mindeddig nyitott kérdésre adhat választ, hiszen a király nélkül maradt országban tör-

* A tanulmány elkészítését a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0024 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg. A dolgozat a konferencián elhangzott előadásom írott változata. Itt szeretném megköszönni Szende Katalin, Pálosfalvi Tamás és C. Tóth Norbert előadásomhoz fűzött építő megjegyzéseit, melyeket igyekeztem dolgozatomba beépíteni, valamint Draskóczy István tanár úr korrektúráját, ami nélkül a dolgozat nem jelenhetett volna meg.

1 L. Perényi János sírkövének feliratát a terebesi római katolikus templomban: Engel Pál – Lóvei Pál – Varga Lívia: Zsigmond-kori bárói síremlékeinkről. *Ars Hungarica* 1 (1983): 35., ill. Bárány Attila: Fejedelmi és lovagrendek hatása a magyar bárói társadalomban a 15. században. In: Papp Klára (szerk.): *A magyar arisztokrácia társadalmi sokszínűsége, változó értékek és életviszonyok*. Debrecen: Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, 11–43.

2 Pálosfalvi Tamás: Szegedtől Újvárig. Az 1458–1459. esztendőkrónikájához. *Századok* 147, No. 2 (2013): 347–380.

tént események mindig különös fontossággal bírhatnak.³ A középkori forrásanyagban nem ritka, hogy egy másfél hónapos időszakra csak elvéve találunk adatokat, illetve támpontokat. Természetesen jelen dolgozatomban sem fogom tudni ezt a hiányt pótolni, hovatovább pontos leírását adni az időszak eseménytörténetének, de a felhasznált források elemzésével adatokat, és esetleges szempontokat kívánok szolgáltatni egy későbbi szintézis elkészítéséhez. Dolgozatom legfontosabb célja, hogy Perényi János tárnokmester utolsó politikai szerepvállalását tisztázzam, illetve mindezt az országos politika sodrába beilleszsem.

Tanulmányom alapját két levélpár elemzése adja. Az elsőt 1457. november 29-én küldték el az országnagyok Bártfára és Eperjesre: ezek eredetiben maradtak ránk,⁴ hasonlóan a már említett kassai levélhez. Ez utóbbit két nappal később egy átírásban fennmaradt, Sopronnak küldött levéllel együtt keltezték.⁵ Aláíróik azonossága, tartalmuk hasonlósága, dátumuk közelsége és az a tény, hogy eme tárgyalt időszak ritka mementói, arra rendelik őket, hogy egy helyütt elemezzük azokat. A levelek forrásértékét tovább gyarapítja, hogy nyolc, illetve tíz pecséttel zárták le őket, melyek egy része épségben fennmaradt. Az ország politikai elitjének pecsétjei ugyan nem ismeretlenek, de közlésük a későbbi pecsétani kutatásokat megkönnyítheti, hiszen a MNL OL Diplomatikai Fényképgyűjteményében a levelek szövege fekete-fehér fényképeken meglehetősen jól olvasható, ám a rajta szereplő pecsétek szemrevételezése lehetetlen. A tanulmánykötet lehetőségeihez mérten e pecsétek fényképét is közlöm dolgozatom

- 3 Az Attraktor kiadó Historia Incognita (az elfeledett magyar társadalomtudományok tára) sorozatában került újra kiadásra Fraknói Vilmos: *A magyar királyválasztások története* (Máriabesenyő–Gödöllő: Attraktor, 2005.) című, megjelenése óta is időtálló, fontos kérdésköröket érintő munka.
- 4 Bártfa: MNL OL DF 213 680. = Štátny archív v Prešove, Pobočka Bardejov, Magistrát mesta Bardejova, Listy a listiny, No. 987. Kivonatát közli: Iványi Béla: *Bártfa szabad királyi város levéltára 1319–1526*. Budapest: MTA, 1910. 154., 981. sz. Eperjes: MNL OL DF 228 791. = Štátny archív v Prešove, Pobočka Prešov, Magistrát mesta Prešov, Listy a listiny, No. 308. Kivonatát és teljes szövegének átíratát közli: Iványi Béla: *Eperjes szabad királyi város levéltára 1245–1526*. (Acta litterarum ac scientiarum Reg. Universitatis Hung. Franciscus-Iosephinae. Sectio iuridicopolitica, Tom. 2.) Szeged: A Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete, 1931. 176., 405. sz.
- 5 Kassa: MNL OL DF 270 334. = Archív mesta Košíc, Collectio Schwartzbachiana, No. 294. Teljes szövegét közli: Martinus Georgius Kovachich: *Vestigia comitorum apud Hungaros*. Budae: Typis Regiae Universitatis, 1790. 290–291.; Sopron: MNL OL DF 203 229. = MNL Győr–Moson–Sopron Megye Soproni Levéltára, Sopron város, Diplomatarium, No. 1593. Teljes szövegét közli: Házi Jenő: *Sopron szabad királyi város története*. I–II/6. köt. Sopron: 1921–1943. I/4. 240–241., 292. sz.

zárásaként. Értekezésemet kiegészítem az országnagyok által ebben az időszakban kiadott oklevelek és levelek információival.

Hunyadi László 1457. március 16-i kivégzését követően Szilágyi Mihály a Hunyadi házhoz hű familiárisokra támaszkodva háborút indított V. László párthívei ellen. Az elhunyt kormányzó vagyonának és kipróbált katonáinak köszönhetően csaknem egész Erdélyt elfoglalta, és sikeresen harcolt a Felső Részeken is.⁶ A király túszával, Hunyadi Mátyással Prágába menekült, tanácsának tagjaira bízva a harc megszervezését. Az ősz elejére patthelyzet alakult ki, fegyverszünetet kötöttek a felek, a király „váratlan” halálával azonban fordulat állt be.⁷ A király november elejére országgyűlést hívott össze, melyet azonban nem tartottak meg. Az országnagyok viszont együtt maradtak Budán, hiszen az ország zavaros belpolitikai helyzetében szükség lehetett a tanácskozásukra. Ide kívánkozik egy rendszerező táblázat, mely a vizsgálandó levelek kiadóinak tisztségét és nevét tartalmazza.⁸

6 Kubinyi András: *Mátyás király*. Budapest: Vince Kiadó, 2001. 23–24.

7 Idézőjelet használtam, hiszen a korábbi történetírás és a kortársak mérgezést, Kubinyi András pedig pestist tartott valószínűnek. L. uo. 24. A legutóbbi genetikai kutatások azonban kimutatták, hogy a király leukémiában szenvedett, melyet a korban nem hogy gyógyítani, de felismerni sem tudtak, a beteget csupán *gyengének* tartották.

8 Nagybetűvel az aláírásokban használt tisztségeket jelzem, a nevek alatt pedig kisbetűvel az egy időben vagy korábban viselt egyéb méltóságokat sorolom fel. Azt, hogy melyik levélen melyik országnagy aláírása vagy pecsétje látható, az adott oszlopban a címzett város kezdőbetűjével adom meg, zárójelbe téve a lekopott pecsétek feltételezhető tulajdonosát. A táblázat kiegészítő adatait Engel Pál munkájából merítettem, l. Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája*. In: *Uő: Magyar középkori adattár* CD-ROM. Budapest: MTA Történettudományi Intézet–Arcanum Adatbázis Kft., 2001.

	Név	Aláírás	Pecset
Egyházi méltóságok	Szécsi Dénes bíboros esztergomi érsek	B. E. K. S.	B. E. K.
	Hédervári László egri püspök	B. E. K. S.	B. E. (K.)
	Salánki Ágoston győri püspök	B. E. K. S.	B. E. (K.)
	Szilasi Vince váci püspök	B. E. K. S.	B. E. K.
	Pál boszniai püspök	K. S.	Nincs
Világi méltóságok	Garai László nádor	B. E. K. S.	B. E. K.
	Újlaki Mikós erdélyi vajda (egyúttal szlavón, macsói bán, bácsi, baranyai, bodrogi, fejéri, somogyi, tolnai, valkói ispán)	B. E. K. S.	kisebb: B. E. nagyobb: K.
	Rozgonyi János erdélyi vajda	B. E. K. S.	B. E. K.
	Perényi János tárnokmester (egyúttal felső részek kapitánya)	B. E. K. S.	B. E. K.
	Guti Ország Mihály udvarmester (egyúttal nyitrai ispán)	B. E. K. S.	K.
	Vajdafi Marcali János (volt szlavón bán és ajtónállómester, egyúttal somogyi ispán)	B. E. K. S.	K.
	Cudar Simon (volt pohárnokmester)	B. E. K. S.	(K)

I. táblázat: A kiadók aláírásai, és pecsétjei a leveleken (B= Bártfa, E= Eperjes, K= Kassa, S= Sopron városok levéltárában őrzött példányok)

Ha ezt a névsort összevetjük az 1457. március 21-én László király által kiállított menlevél méltóságsorával,⁹ akkor a következő prelátusok és bárók hiányoztak a budai tanácskozásról. A hiányzók közül „igazoltan” volt távol Várdai István kalocsai érsek és Pálóci László országbíró, hiszen ők a francia király udvarában tartózkodtak olyan célból, hogy Valois Magdolna kezét elnyerjék V. László számára.¹⁰ Jakab szerémi püspökről és a 2. táblázatban feltüntetett világi méltóságokról nem rendelkezünk forrással, mely bizonyítaná, hogy tisztségüket november végén is ők töltötték be.¹¹ Vitéz János váradi

9 MNL OL DL 24 766. Közli: Teleki József: *Hunyadiak kora Magyarországon*. I–XII. köt. Pest: Emich Gusztáv Könyvnyomdája, 1853-1857.

10 Csernus Sándor: *A középkori francia nyelvű történetírás és Magyarország (13–15. század)*. Budapest: Osiris, 1999. 242.

11 Vö. Engel Pál: *Archontológia i. m.*

püspök pedig ekkor Prágában tartózkodott, és minden bizonnyal javában tárgyalt Podjebrád György kormányzóval Mátyás szabadon engedéséről.¹² Tehát Várdai, Vitéz és Szalánkeméni leszámítva, három preláthus kivételével az összes többi tanácsstag Budán tartózkodott és pecsétjével látta el az okleveleket.

Egyházi méltóságok

Várdai István kalocsai érsek
Łabiszyn-i Máté erdélyi püspök
Vetési Albert nyitrai püspök
Szalánkeméni Mikola Jakab szerémi püspök
Vitéz János váradi püspök
Döbröntei Himfi Tamás zágrábi püspök

Világi méltóságok

Pálóci László országbíró
Szomszédvári Henning lovászmester
Nagyvölgyi László pohárnokmester
Losonci „Dezsőfi” László asztalnokmester

2. táblázat: Hiányzó bárók és preláthusok

Az elemzés logikai menete megkívánja a kronológiai sorrendet, ezért a Bártfának és Eperjesnek küldött levélpárt veszem elsőként.¹³ Az országnagyok ugyanis feltételezik, hogy a városi polgárok nem az általuk küldött levélből értesülnek majd a király haláláról, így levelüket hivatalos megerősítésnek szánják.¹⁴ Majd az aláíró bárók és preláthusok kiemelik, hogy mind Eperjes, mind pedig Bártfa végig az országhoz – azaz a királyhoz, és egyben hozzájuk – hű volt, és felszólítják őket, hogy ezek után is így tegyenek. Nem újdonság ez, hiszen a Sárosban, Szepesben, Abaújban, és Zemplénben már a polgárháború elejétől jelenlévő Jan Jiskra és cseh zsoldosai mindvégig számíthattak

12 Fraknói Vilmos: *Hunyadi Mátyás király 1440–1490*. Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1890. 51., ill. Pálosfalvi Tamás: Szegedtől Újvárig i. m. 348.

13 Iványi Béla: *Bártfa* i. m. I. 154., 981. sz. Mindkét irat regesztája megtalálható Iványi Béla idézett munkáiban, sőt az eperjesit teljes szöveggel közölte is. A Bártfa szabad királyi város levéltárának anyagát tartalmazó regesztakötetben azonban Iványi tévesen 1457. november 23-ára keltezi az oklevelet, mely csupán egy „iam” szóban tér el az eperjesi levéltől, következésképpen a dátuma sem lehet más. Bártfa: „Datum Bude, in vigilia festi beati Andree apostoli, anno Domini M° CCCC° LVII^{mo}”.

14 L. Bártfa és Eperjes: „quam et forte vos iam bene audistis”.

anyagi támogatásukra. Cserébe a király is jutalmazta hűségüket.¹⁵ A levél feladói – az országnagyok – „bármely ellenséggel” való szembenállásra szólították fel az említett két várost. Ellenség alatt érthették a Jiskra szolgálatából kilépett zsoldosvezéreket, akik már évekkorábban önállósították magukat a fővezértől, és saját szakállukra, pártállásra való tekintet nélkül, minden nagyobb zsákmánnyal kecsegtető várost, erősséget, kereskedő csoportot, sőt kolostort is megtámadtak.¹⁶ Ez a probléma azonban már korábban is jelen volt, sőt a tárgyalt időszakban is fennállt, mondhatni már állandósult eseménynek volt nevezhető, tehát nem valószínű, hogy az országnagyok erre igyekeztek a városok gyelmét felhívni.

Tudjuk azonban, hogy Hunyadi László kivégzését, 1457. március 16-át követően a László-párt és a Hunyadi-párt között szabályos háború tört ki. Az erre a területre vonatkozó béke, melyet Szilágyi Mihállyal kötött 1457. szeptember 9-én Kassán Perényi János és Jan Jiskra kapitány, a Felső Részeken rövid időre elhallgattatta a fegyvereket.¹⁷ A törekeny béke tudatában azonban a tanács tagjai minden bizonnyal arra számítottak, hogy V. László halálát követően a Szilágyiak ismét támadásba lendülnek.

Ez a terület azonban az esetleges lengyel sereg felvonulási útját is képezhette. IV. Kázmér lengyel király (1447–1492) V. László sógoraként, Habsburg Erzsébet férjeként ugyanis igényt tarthatott a magyar trónra.¹⁸ Bár rövidesen kiderült, hogy Kázmér a Német Lovagrenddel folytatott háború miatt meg sem kísérelte kinyújtani kezét a magyar korona felé,¹⁹ ebben a Budán lévő preláthusok és bárók azonban november végén nem lehettek biztosak. Még akkor sem, ha tapasztalt politikusok, diplomaták és a korabeli viszonyokhoz képest minden bizonnyal jól tájékozottak voltak.

Véleményem szerint ez utóbbi lehetőség a legéletszerűbb, és ez vezethette arra a levél feladóit, hogy az utolsó sorokban segítségül ajánlják Perényi János királyi tárnokmestert.²⁰ Nem meglepő, hogy az aláíró országnagyok közül a tárnokmesterre esett a választás, ugyanis hatalmas birtokai éppen e térségben feküdtek, valamint 1457. augusztus 7-től kezdve mint László király tárnokmestere és a Felső Részek kapitánya-

15 Iványi Béla: *Bártfa i. m.* 122., 741. sz. és 138., 868. sz.

16 Pl. Talafusz János, Axamith Péter, rájuk l. Tóth-Szabó Pál: *A cseh–huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon*. Budapest: Hornyánszky Viktor Cs. és Kir. udvari könyvnyomdája, 1917. 276–284.

17 Iványi Béla: *Bártfa i. m.* 153., 975. sz. Teljes szöveggel közöli: Tóth-Szabó Pál: *A cseh–huszita i. m.* 416–418.

18 Pálosfalvi Tamás: *Szegedről Újvárig i. m.* 353.; ill. Fraknói Vilmos: *A magyar királyválasztások története i. m.* 77.

19 Tringli István: *Az újkor hajnala: Magyarország története 1440–1541*. Budapest: Vince Kiadó, 2003. 46.

20 Bártfa és Eperjes: „que hic effecerimus pro statu regni huius et rei publice vobis per magnificum virum dominum Iohannem de Peren magistrum thavernicorum regalium vel rescribemus vel denuncciamus cum effectu”.

ként írja alá leveleit.²¹ Emellett kétség sem férhet hozzá, hogy Perényi az, aki az országos méltóságok közül a leginkább képes lehetett fegyveres ellenállást szervezni, akár vezetni a térségben. Hadszervező tevékenysége már 1454-ben kezdetét vette. Ugyanis november 22-én Terebesen – családi székhelyén – látta vendégül az északkeleti városok és a megyék követeit, valamint számos egyházi és világi méltóságot, hogy a cseh rablók ügyében tanácskozzanak.²² Bártfa levéltárából még két további hasonló témájú gyűlésre szóló meghívó került elő.²³ Ezenkívül ismerünk olyan városokhoz szóló leveleket, melyekben katonai, illetve anyagi segítséget kér a polgároktól.²⁴ Mindezek ellenére az országnagyok sem nevezik levelükben Perényit a Felső Részek kapitányának, sem pedig a címei között nem említik. Ez utóbbiból nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket, hiszen például Újlaki Miklós szlavón és macsói báni címeit sem sorolják fel. Az azonban, hogy az egyértelmű feladat meghatározásnál sem hivatkoznak Perényi eme címére, alátámaszthatja Horváth Richárd véleményét, miszerint a hivatalos intézményesülése, csak Mátyás uralkodása alatt történik meg.²⁵

Perényi 1457. december 22-én Terebesről küldött leveléből minden kétséget kizáróan kiderül, hogy a tárnokmester meg is kezdte szervezőmunkáját, hiszen Bártfa követeit ez ügyben magához hívta tárgyalásra. A később, január 1-je utánra meghirdetett királyválasztó országgyűlésre nem érkezhettek vissza Budára, a bárói tanács tehát az északkeleti megyék és városok védelmét bízhatta Perényire egy esetleges lengyel támadás esetén. A korábban feltételezett támadás azonban nem következett be, így Perényi visszatérhetett Budára. Bár egy Mátyás által a morvaországi Strážnicénél kiadott február 9-i oklevél megerősítőjeként sem találkozunk Perényi nevével sem mint tárnokmester, sem mint Felső Részek kapitánya,²⁶ de február 28-án már Budáról keltez, de csak mint tárnokmester.²⁷ Mint azt fentebb láthattuk, V. László király tanácsa egyértelműen Perényi Jánost tartotta a Felső Részekért felelős méltóságnak. Mátyás első intézkedései között viszont saját rokonát, Rozgonyi Sebestyént nevezte ki erre a tisztségre.²⁸ Mint arra már korábban a rendelkezésre álló források alapján rámutattam, a tárnokmester Ulászló király uralkodásának első évét kivéve végig a Habsburg-ház hú

21 Iványi Béla: *Eperjes i. m.* 175-176., 402. sz.

22 MNL OL DL 31 664. Közli: Ipoly Arnold – Nagy Imre – Véghely Dezső (szerk.): *Hazai okmánytár.* I–VIII. köt. Budapest: Kocsi Sándor, 1865–1891. VII. 470–471. 419. sz.

23 Iványi Béla: *Bártfa i. m.* 150., 954. sz.

24 Uo. 143., 911. sz., ill. Jan Jiskra Kassa város közösségétől kétezer arany forintot kér Perényi számára. L. Archív mesta Košíc, Collectio Schwartzbachiana, No. 295 (MNL OL DF 270 335.) Közli: Tóth-Szabó Pál: *A cseh–huszita i. m.* 416–418.

25 Vö. Horváth Richárd: A Felső Részek kapitánysága a Mátyás-korban. *Századok* 137, No. 4 (2003): 929–954.

26 Teleki József: *Hunyadiak i. m.* X. 575.

27 MNL OL DL 44 858.

28 Tóth-Szabó Pál: *A cseh–huszita i. m.* 297.

szolgája volt.²⁹ Ebből pedig arra a megállapításra juthatunk, hogy következetes Habsburg-párti volta miatt Mátyás nem akarta Perényire ruházni ezt a nagy felelőséggel, és hatalommal járó címet. Természetesen Perényi fél éven belül bekövetkező halála egy esetleges súlyos betegség kezdetét is feltételezheti, melyre bizonyítékot szolgáltat a tárnokmester eltűnése a forrásokból.

Az 1457. december 1-jén, két nappal később kelt levelek tartalma már egy előre haladott politikai álláspontot tükröz. Mint ismeretes, e két, a soproni és kassai polgároknak címzett dokumentum a mondott városok követeit a január 1-jét követő országgyűlésre hívta meg. Ezeknek a késő középkori országgyűlésre való meghívásáról, és az azon játszott szerepükről középkorászaink számos publikációban értekeztek már, köztük mindenképp meg kell említenünk Kubinyi András munkásságát. Tanulmányában idézte, és elemezte a követei meghívóleveleit, az országgyűlésekre szóló mandátumait. Gondolatmenetéből egyértelműen körvonalazódott, hogy a városok követeinek meghívása az országgyűlésekre folyamatosan tetten érhető az 1445–1464 közötti években.³⁰ Rámutatott azonban arra, hogy a küldöttek tényleges megjelenésére ritkán volt példa, és ha részt is vettek a gyűléseken, akkor sem mindig figyelhető meg egyértelműen akaratauk érvényesülése. Ennek oka csekély hatalmi súlyukkal és az országos politikához való passzív hozzáállásukkal magyarázható.³¹

Az oklevelek alaposabb szemrevételezése néhány további következtetés levonását teszi lehetővé. Először is a kassai és a soproni levél fogalmazása részben eltér egymástól, és nem mutat olyan meglepő hasonlóságot, mint a másik levélpár. A kassai levélben a következő olvasható László király halálához kapcsolódva: „mint ahogy azt korábban írtuk”.³² Ez alapján joggal feltételezhető, hogy az Eperjesre, Bártfára küldött futár nyeregtaskájában lapulhatott egy Kassa számára kiállított levél is, ami teljesen életszerű, hiszen a Budáról Bártfára való út során szükségképpen át kell haladni a másik két tárnoki városon. Ezt támasztja alá az is, hogy a fentebb említett kondíciók Kassára ugyanúgy vonatkozhattak a földrajzi elhelyezkedése miatt. Ez a megjegyzés ugyanakkor nem található meg a soproni levélben, azaz a nyugati tárnoki városokat

29 Novák Ádám: Johannes de Peren Magister Tavernicorum Regalium. In: Kozma Gábor (szerk.): *Keresztény szellemben a tudomány útján. A III. Kárpát-medencei Keresztény Tudományos Diákköri Konferencia válogatott tanulmányai*. Szeged: Gerhardus Kiadó, 2012. 103–112.

30 L. Kubinyi András: A magyarországi városok országrendiségének kérdéséhez (különös tekintettel az 1458-1526 közti időre). *Tanulmányok Budapest Múltjából* 21 (1979): 7–48.; Uő: A városi rend kialakulásának gazdasági feltételei és a főváros kereskedelme a XV. század végén. *Tanulmányok Budapest Múltjából* 15 (1963): 189–226.

31 Ezt a kérdést jól körüljárta Kubinyi András és Gerics József, vitájuknak eredményeként kiterjedt irodalom maradt ránk. L. Kubinyi András: Középkori országgyűléseink és a városok. Válasz Gerics József professzor tanulmányaira, *Századok* 141, No. 2 (2007): 471–492. A vita irodalmát l. uo. az első öt lábjegyzetben.

32 L. Kassa: „Pridem vobis rescripsimus”.

nem érezték szükségesnek hivatalosan is tájékoztatni a helyzetről november végén. Hozzátartozik az igazsághoz, hogy Nagyszombatba, Pozsonyba és Sopronba hamarabb érkezhettek meg a hír, mint Budára. Ha elfogadjuk azt a feltételezést tehát, hogy Kassa két nap eltéréssel két külön levelet is kapott, akkor talán arra lehet következtetni, hogy az országnagyok ez alatt a két nap alatt döntöttek az országgyűlés összehívásáról.

Ha napról napra keresünk rá az országnagyok által kiadott levelekre a MNL OL DL-DF adatbázisban, akkor meghatározhatjuk a budai tanácskozás időtartamát. December 9-én kelt a pozsonyi káptalan egy átíró oklevele, melyben olvashatjuk, hogy ugyanazok az országnagyok még 6-án, Budán adtak ki egy levelet, vagyis a tanácskozás akkor még biztos, hogy tartott.³³ Két nappal később azonban december 8-án Ágoston győri püspök Győrben keltez gyűrűpecsétjével, több levél pedig nem maradt fenn az országnagyoktól. Ebből joggal feltételezhetjük, hogy december második hetében, talán már december 7-én a tanács feloszlott.³⁴ Nem szabad, hogy megtévesszen minket az ugyanezen a napon kiadott ítéletlevél, mely Pálóci László bírói pecsétjével van ellátva.³⁵ Az elmúlt évek kutatásai bizonyították, hogy az országbíró bírói pecsétjével ellátott oklevelek nem köthetőek az adott méltósághoz, vagyis Pálóci alországbírója adhatta ki ezt a levelet.³⁶

Az elkövetkezendő időszak leveles forrásanyaga meglehetősen szegényes. December 8-án még egy levél kelt, amely Szilágyi Mihály nevéhez köthető. Ebben Brassó városát tájékoztatja a kialakult helyzetről, mindezt pedig Szeged városából üzeni. Vagyis további adat híján az állapítható meg, hogy a szegedi tárgyalásig Szegeden tartózkodott, és a további hírekig kivárt. Nem olvasható a levélben ugyanis, hogy a brassóiakat az országgyűlésre hívja. Nyilván azért nem, mert maga sem szándékozott ott megjelenni. December 9-én Rozgonyi Osvát székelyispán (1454–1458) Brassó városában keltezte azt a levelet, mely Brassó város tanácsának szólt, s ebben szólt a király haláláról.³⁷ A szegedi egyezmény aláírásáig két országnagy állított ki oklevelet, az egyik a már említett Perényi-levél Bártfa városának, a másik pedig Ország Mihály Nyitrán kelt levele, mely Bars megye nemeseihez szól, s mindkettőt december 22-én adták ki.³⁸ A további események vázolásához a rendelkezésünkre álló leveles anyag tehát nem elégséges. A későbbi kutatásnak mindenképpen célja lehet a Magyar Királyság területén lévő városok leveles anyagának áttekintése. Valószínűsíthető ugyanis, hogy Kassa város levéltárához hasonlóan más városok anyagainak a mikrofilmezése közben kimaradhattak

33 MNL OL DF 250 482.

34 MNL OL DF 279 353.

35 MNL OL DF 266 485.

36 Vö. C. Tóth Norbert: Rozgonyi Simon országbírósága (1409–1414). In: Almási Tibor – Révész Éva – Szabados György (szerk.): „Fons, skepsis, lex”. Ünnepi tanulmányok a 70 esztendő Sakk Ferenc tiszteletére. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely 2010. 49–75.

37 MNL OL DF 246 467.

38 Ország Mihály oklevele: MNL OL DL 59 471.

iratok, így nem kerültek be a MNL adatbázisába. Ezenkívül a Kárpát-medencén kívüli levéltárak is rejthetnek vonatkozó iratokat. Például Krakkó okleveles anyaga további adalékul szolgálhat nemcsak V. László halálának körülményeihez, hanem a hír fogadtatásának megismeréséhez, a magyar politikai viszonyok tisztázásához.

A városoknak írt levelek elemzéséből és összehasonlítása alapján szempontok felvetethetők, melyek a későbbi kutatás során tovább vizsgálhatók. A november elejére Győrbe összehívott országgyűlésre tehát az országnagyok Budán, illetve annak környékén gyülekeztek, majd miután a gyűlést nem tartották meg, Budán együtt maradtak és nem tértek vissza jószágaikhoz. Perényi János itineráriuma alapján elmondható,³⁹ hogy nem volt szokása november végén Budán tartózkodni, rendszeresebben találjuk őt ez idő tájt elsődleges rezidenciáján, vagyis Terebesen, Budára inkább január elejére szokott megérkezni. Az országnagyok tehát valamilyen okból együtt maradtak és így érte őket a király halálhíre.

Az országnagyok tanácskozásukat 1457. november 29. előtt kezdték meg⁴⁰ és legkésőbb december 7-ig tartották. Kevesebb mint egy hét alatt öt olyan levelük maradt fenn, ami a városokhoz szól. Dolgozatomban részletesebben négyet elemeztem. Tudjuk azt, hogy az ország rendjei egyértelműen nemzeti királyt kívántak választani, ezért igyekeztek kivédeni a külföldről érkező trónigényeket.⁴¹ Véleményem szerint azért küldték el Perényi Jánost a Felső Részek védelmének a megszervezésére, hogy az esetleges lengyel betörést vagy a csehek előretörését megakadályozza. III. Frigyes (1440–1493) bár Sopronnak írt levelében kijelentette, nem engedheti azt, hogy tudta nélkül válasszanak királyt a magyarok, de ennek érdekében csak a soproniakat küldte el nevében az országgyűlésre.⁴² A nádor és társai ugyanakkor igyekeztek minden feltételt biztosítani ahhoz, hogy a királyválasztáson nemzeti királyt választhassanak, és ebben részt vegyenek az ország rendjei. A kitűzött országgyűlés azonban nem jött létre december 1-jén, ezért az országtanács nevében Garai László indult el tárgyalni a Szegeden várakozó Szilágyiakhoz. Ennek eredményeként állapodtak meg Hunyadi Mátyás királlyá választásról, mégpedig úgy, hogy Garai László a majdani trónörökös nagyapja lehessen.

39 Az itineráriumot a 2013 júniusában Szegeden, a VIII. Medieviztika PhD-konferencián megtartott előadásomra készítettem el, írásban pedig a konferencia előadásait tartalmazó kötetben jelenik meg.

40 Házi Jenő: *Sopron i. m.* I/4. 240., 290. sz. jegyzete

41 Tringli István: *Az újkor hajnala i. m.* 45. ill. Pálosfalvi Tamás: Albert és V. László. Az első Habsburgok a magyar trónon. *Rubicon* 14, No. 11–12 (2003): 16.

42 Házi Jenő: *Sopron i. m.* I/4. 245., 298. sz., ill. Fraknói Vilmos: *A magyar királyválasztások története i. m.* 77.

Függelék

Pecsétek⁴³

1. Bártfa (MNL OL DF 213 680.)

A pecsétek sorrendje jobbról balra tekintve megegyezik az aláírók sorával. Az első négy piros viaszba nyomott prelátusi pecsét elmosódott, azonosítása nehézkes.

Az **5. pecsét** Garai László nádor zöld viaszba nyomott kör alakú 1/7-ed részében lekopott nádori pecsétje. Mérete: kb. 30 mm. Ábra: Az ötször tekeredő koronás kígyót ábrázoló címerpajzsot angyal tartja. Körirata: S(IGILLUM) LADISLAI DE GARA REGNI HUNGARIE PALATINI, vö. MNL OL DL 14 379.

A **6. pecsét** feltehetően Újlaki Miklós erdélyi vajda zöld viaszba nyomott kör alakú kisebb pecsétje (1. ábra). Mérete: kb. 11 mm. Ábra: Ép, de elmosódott, analógiát nem találtam, sem gyűrűs pecsétjével, sem nagyobb pecsétjével nem egyezik meg. Körirat nélküli címerábra feltételezhető.

A **7. pecsét** Rozgonyi János erdélyi vajda zöld színű viaszba nyomott kör alakú pecsétjének 2/3-os töredéke (2. ábra). Mérete: kb. 24 mm. Ábra: Töredékes és elmosódott, nem azonosítható. Körirata: Nagyrészt lekopott.

A **8. pecsét** 1/20-a maradt fenn, összevetve a lentebb közölt kassai levéllel és méretéből következtetve id. Perényi János első tárnokmesteri pecsétje.

2. Eperjes (MNL OL DF 228 791.)

A pecsétek sorrendje jobbról balra tekintve megegyezik az aláírók sorával. Az első négy piros viaszba nyomott prelátusi pecsét elmosódott, azonosítása nehézkes.

Az **5. pecsét** Garai László zöld viaszba nyomott kör alakú nádori pecsétjének 9/10-e (leírását l. feljebb).

A **6. pecsét** Újlaki Miklós erdélyi vajda kisebb kör alakú pecsétjének 1/6-os töredéke.

A **7. pecsét** Rozgonyi János erdélyi vajda zöld színű viaszba nyomott kör alakú pecsétjének 2/3-os töredéke (3. ábra). Mérete: kb. 24 mm. Ábra: Ábrája töredékes és el-

43 A pecsétekről a fényképet magam készítettem, ami a Štátny archív v Prešove, Bardejov, Štátny archív v Prešove, Pobočka Prešov és az Archív mesta Košíc levéltárak segítségével és hozzájárulása nélkül nem jött volna létre. Köszönöm ezúton is a levéltárvezetők és az ottani dolgozók segítségét.

mosódott, nem azonosítható. Körirata: Elmosódott.

A **8. pecsét** 1/20-a maradt fenn, összevetve a lentebb közölt kassai levéllel és méretéből következtetve id. Perényi János első tárnokmesteri pecsétje.

3. Kassa (MNL OL DF 270 334.)

A pecsétek három sorban helyezkednek el. A középső sor első három pecsétje prelátsusi pecsétek töredékei.

Az **1. pecsét** Szécsi Dénes esztergomi érsek gyűrűspecsjével azonosítható, annak középső címerábrája maradt fenn (4. ábra). Mérete: kb. 15 mm. Ábra: A címerpajzson a Szécsiek kitért szárnyú kétfejű sasa vehető ki.

A **2. pecsét** teljesen lekopott.

A **3. pecsét** Szilasi Vince váci püspök 1462-es gyűrűspecsjét alapján azonosítható, címerábrájának alsó harmada maradt fenn (5. ábra) vö. MNL OL DL 15 719.

A **4. pecsét** Garai László kör alakú nádori pecsétjének 2/3-os töredéke (6. ábra), leírását l. feljebb.

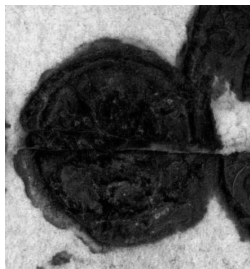
Az **5. pecsét** Újlaki Miklós erdélyi vajda zöld viaszba nyomott kör alakú nagyobb pecsétje. Mérete: kb 25 mm. Körirattöredéke alapján azonosítható erdélyi vajda és másodí bányaként használt pecsétjével. (7. ábra) vö. MNL OL DL 14 379.

A **6. pecsét** Rozgonyi János erdélyi vajda kör alakú pecsétjének 2/5-ös töredéke, leírását l. feljebb. Mérete: kb. 24 mm. A három levélen fennmaradt töredékek alapján kijelenthető, hogy eltér a MNL OL DL 15 128. számú oklevélen használt pecsétjétől. Ábra: Ábrája azonban egyezést mutat; a Rozgonyiak címerállatát a hatyút ábrázoló címerpajzs vehető ki.

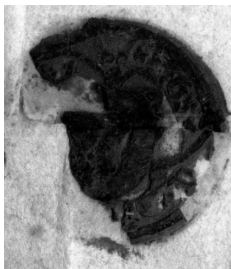
A **7. pecsét** id. Perényi János első tárnokmesteri kör alakú pecsétjének 2/3-os töredéke (8. ábra). Mérete: kb. 29 mm. Ábrája: Háromkaréjos ábráján sasszárnyak közül balra tekintő szakálás férfifej látható hátul varkocsba font hajjal. Lábai lovagsisakon, melynek takarója tölti ki az ábrát. Körirata: + S(IGILLUM) IOHANNES DE PEREN MAGISTER TAVARNICORUM. vö. MNL OL DL 70 241.

Az alsó sor 1. pecsétje Ország Mihály zöld viaszba nyomott kör alakú 2/3-os pecsét töredéke (9. ábra). Mérete kb. 27 mm. Ábra: Címerpajzs, benne három farkasfog, fölötté lovagsisak takaróval, azon három farkasfogot ábrázoló sisakforgó, az ábra alul belelóg a köriratba. Körirata: Lekopott. vö.: MNL OL DL 75 454.

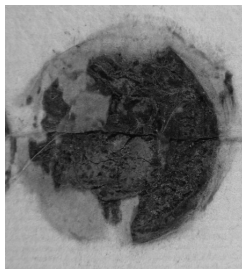
A 2. pecsét Marcali János zöld viaszba nyomott kör alakú 2/3-os pecsétjének töredéke (10. ábra). Mérete: kb. 23 mm. Ábra: A négykaréjos címerábra a pecsét alján és tetején belenyúlik a köriratba ezzel két részre osztva azt. Az ábrán bal-haránt pólýás pajzs, rajta lovagsisak takaróval, azon bal-haránt pólýával átkötött sisakforgó, mely kitölti a felső karéjt. Körirata: Lekopott. vö. MNL OL DL 15 348. A felső sorban egy zöld viaszba nyomott pecsét nyoma.

1. ábra

2. ábra

3. ábra

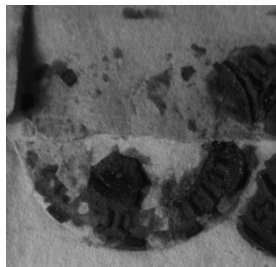
4. ábra

5. ábra

6. ábra

7. ábra

8. ábra

9. ábra

10. ábra

**LETTERS FROM BUDA. DISPATCHES TO THE TOWNS
FROM THE MEMBERS OF THE ROYAL COUNCIL AFTER
THE DEATH OF LADISLAS V**

The paper discusses the political situation in Hungary at the end of the year 1457. The great men of the realm gathered in Buda and informed the towns of the Kingdom of the death of Ladislas V king of Hungary. After an overview the relevant literature it is clear that attention that the political history of the era after the king's death was discussed only tangentially so far. It is not rare in medieval historiography that a one and a half month long period is in lack of sources, but the events in a country left without a king could have crucial importance. In light of the letters of great men sent to the free royal towns this essay presents data for the political history of the era from 23rd November 1457 to the 12th January 1458. My paper is based on the survey of a pair of letters. The ones discussed here were sent by the great men to Bardejov and Prešov, these were preserved in original forms, as well as the one sent to Kosice. The latter is dated to two days later as the one sent to Sopron. The sources apart from their content are of special value because of the eight and ten seals which hang on them. Some of those seals remained in whole, but the examination of them is impossible in the Diplomatical Photo Collection of the Hungarian National Archives.

Keywords Letters, election of a king, great men of the realm, seals